

Centrum Badania Opinii Społecznej

ul. ŻURAWIA 4 skr. pt. 24

00-955 WARSZAWA 15

SEKRETARIAT: 28-37-04; 29-35-69
ZESPÓŁ REALIZACJI BADAŃ: 40-56-41

Telefon dyżurny: 21-34-31
Telex: 816-136

BD/141/27/89

OPINIE UCZNIÓW SZKÓŁ PONADPODSTAWOWYCH
O KWIETNIOWYCH HAPPENINGACH ULICZNYCH

Komunikat z badań

Czerwiec 1989 r.

W zbiorowych protestach, ulicznych demonstracjach, pochodach, wiecach czy happeningach bierze udział przede wszystkim młodzież akademicka. Tego typu wydarzenia miały miejsce w kwietniu br. w Krakowie, Warszawie i Gdańsku. O ich ocenę poprosiliśmy uczniów ostatnich klas szkół ponadpodstawowych, a więc tzw. "młodzież progową", wchodzącą niebawem do zawodu lub awansującą do kategorii - szczególnie nas tu interesującej - młodzieży akademickiej. W tym też sensie zaprezentowane niżej wnioski (poza diagnostycznymi) mają również pewne walory prognostyczne. Pozwalają określić stopień społecznego przyzwolenia i ewentualnej podatności młodzieży na uczestnictwo w tego typu wydarzeniach.

Jak młodzi Polacy odczytali sens i powody
kwietniowych wystąpień młodzieży?

Na pytanie otwarte: "O co tym młodym ludziom chodziło?" najliczniejsza grupa respondentów odpowiedziała, że chcieli oni w ten sposób zademonstrować swoją obecność, zmusić do respektowania przysługujących im praw (14,8% wskazań); niewiele mniejsza (14,4%) jako cel wystąpień studenckich uznała dążenie do poprawy systemu stypendialnego i poprawy funkcjonowania uczelni; część badanych (11,9%) akcentowała takie elementy, jak: ogólnie niekorzystną sytuację ludzi młodych, brak perspektyw na przyszłość, niedostateczne zabezpieczenie materialne itp. Ta grupa młodzieży powodów wystąpień upatruje więc w niekorzystnym usytuowaniu społeczno-ekonomicznym młodego pokolenia. Zbiorowe formy protestu są postrzegane - przez zwolenników tych poglądów - jako sposób zwrócenia uwagi reszty społeczeństwa na żywotne problemy studentów i młodzieży w ogóle.

Pozostali akcentowali wyraźnie polityczny charakter wystąpień młodzieżowych. Ich zdaniem, był to jednoznaczny protest przeciwko istniejącemu w Polsce niedemokratycznemu systemowi politycznemu

¹ Na podstawie sondażu CBOS "Młodzież '89", zrealizowanego w dniach 24.04 - 4.05.1989 roku na ogólnopolskiej reprezentatywnej próbie uczniów ostatnich klas szkół średnich i zasadniczych zawodowych.

(9,1%) albo było to narzędzie walki o własną organizację czy szerzej - prawo do swobodnego zrzeszania się (7,5%).

Dla większości badanych (60,9%) wystąpienia młodzieżowe są przejawem w pełni usprawiedliwionej determinacji. Ich zdaniem, ... "nie ma się co dziwić, że młodzi ludzie w Polsce próbują obecnie zwrócić na siebie uwagę. Nie mają przecież przed sobą żadnych perspektyw". Co więcej, wielu spośród nich (40,4%) jest przekonanych, że tylko demonstracje uliczne mogą skłonić władze do poważnej rozmowy z młodzieżą, zainteresować się jej problemami.

W odróżnieniu od prezentowanych w mass mediach pełnych oburzenia opinii starszej generacji na temat młodzieżowych wystąpień ulicznych, młodzi Polacy dalecy są od przeceniania ich znaczenia. Więcej niż co trzeci badany (36,4%) jest zdania, że demonstracje uliczne studentów nie są w świecie czymś nadzwyczajnym, stąd nie powinno dziwić, że również w Polsce młodzież akademicka w ten sposób wyraża swoje poglądy. Co więcej, część badanych (14,9%) uważa że to działanie, rozumiane jako konieczne poparcie dla rzeczywistych przemian w życiu politycznym kraju, jest w pełni pożądane.

Pewna grupa respondentów (13,7%) wyraża pogląd, iż tego typu działania wynikają z niedoświadczenia życiowego i politycznego manifestantów ("nie zdają sobie w większości sprawy z politycznych konsekwencji własnych zachowań. Traktują to tylko jako dobrą zabawę"). Jeszcze mniej badanych (9,2%) skłonnych jest przypisywać demonstrującej młodzieży intencje chuligańskie, chęć świadomego zakłócania spokoju publicznego czy uleganie manipulacji ze strony grup, którym zależy na sianiu niepokoju (5,8%). Prowokacyjna wersja postrzegania wydarzeń studenckich nie znajduje więc wśród młodzieży większej liczby zwolenników.

Dla młodych Polaków kwietniowe wystąpienia uliczne stanowiły przejaw - powodowanej różnymi czynnikami obiektywnymi - aktywności pokoleniowej, a nie tylko aktywności grup, które je firmowały i organizowały. Te ostatnie potrafiły jedynie dobrze wyartykułować potrzeby i sposób ich wyrażania, typowy dla szerokich kręgów młodzieży. Tylko 6,6% badanych wśród powodów wystąpienia manifestacji ulicznych młodzieży wymienia chęć zwrócenia na siebie uwagi przez nielegalne organizacje młodzieżowe.

Jaki jest stopień akceptacji przez młodzież
studenckich wydarzeń ulicznych w kwietniu br.?

Ponad połowa badanych (55,9%) popiera studenckie demonstracje, przy czym tylko 35,4% spośród nich jest gotowa robić to również wtedy, gdy są one organizowane w sposób nielegalny. Przeciwników zaś ulicznych manifestacji studenckich jest niespełna jedna piąta, z czego większość (15,9%) uważa, że nie jest to odpowiednia forma rozwiązywania problemów społecznych. Na podkreślenie zasługuje również stosunkowo wysoki odsetek (22,7%) osób niezdecydowanych w swych ocenach, co wskazuje na brak jednoznaczności stosunku do tego typu zachowań (tab. 1).

Tabela 1

	w procentach
"Jaki jest Twój stosunek do demonstracji studenckich?"	Wskazania res- pondentów
Zdecydowanie je popieram, niezależnie od tego czy są legalne, czy nie	35,4
Popieram je, ale tylko wtedy, gdy będą organizowane legalnie, po uzgodnieniu z władzami	20,5
Nie popieram ich. Wyjście na ulicę nie jest metodą rozwiązywania problemów	15,9
Zdecydowanie nie popieram takich demonstracji. Są to dla mnie wystąpienia awanturnicze i prowokacyjne	3,6
Właściwie nie wiem, co o tym sądzić, trudno mi powiedzieć	22,7

Wśród ocen różnicujących stosunek młodzieży do ulicznych demonstracji studenckich szczególne znaczenie mają: płeć (popierających je mężczyzn jest 64,7, kobiet zaś 50,6%), typ szkoły (uczniowie LO - 64,6, ZSZ - 51,3%), miejsce zamieszkania (duże miasto - 61,8, wieś - 51,9%), wykształcenie ojca (wyższe - 63,7, podstawowe - 47,1%) i zawód przez niego wykonywany (prywatna inicjatywa 66,6, rolnicy 45,8%), zainteresowanie polityką (duże - 76,0, małe - 50,0%), rodzaj uznawanych autorytetów (nieoficjalno-opozycyjne - 70,6, formalne - 48,4%). Nie zależy on natomiast w istotny sposób od: sytuacji materialnej rodziny, przynależności politycznej rodziców, światopoglądu badanych (tab. 1 aneksu).

Jaki jest stopień podatności młodzieży na
uczestnictwo w demonstracjach ulicznych?

Dla zdecydowanej większości badanych udział w demonstracji ulicznej jest problemem czysto teoretycznym. Tylko bowiem 4,5% z nich przyznaje się, że miało tego typu doświadczenia. Deklaracje chęci osobistego udziału w zbiorowym demonstrowaniu swych poglądów tylko nieznacznie przewyższają wskazania braku zainteresowania nimi (odpowiednio 44,9 i 43,3% - tab. 2). Zwolennicy de-

Tabela 2

	w procentach
"Gdybyś miał(a) możliwość, czy wziął(ęła) byś udział w demonstracji?"	Wskazania respondentów
Brałem(am) już kiedyś udział	4,5
Nie brałem(am), ale wziął(ęła)bym	44,9
Nie brałem(am) udziału i nigdy bym nie wziął(ęła)	43,3
Trudno powiedzieć	1,6

monstracji swe zamiary uczestniczenia w nich uzasadniają najczęściej słuszością celów, dla których są one organizowane (7,0% wskazań), oraz potrzebą zmanifestowania swych poglądów i potwierdzenia przysługujących młodzieży praw (5,6%). Przeciwnicy akcentują zaś przede wszystkim niestosowność tego typu metody protestu (8,8%), jak i jej nieracjonalność i nieekonomiczność (6,5%).

Wśród cech istotnie różnicujących podatność młodzieży na uczestnictwo w ulicznych demonstracjach studenckich szczególne znaczenie mają: typ szkoły (najwyższa podatność - LO, najniższa - LZ), miejsce zamieszkania (najwyższa - mieszkańcy dużych miast, najniższa - mieszkańcy wsi), sytuacja materialna rodziny (bardziej podatni są gorzej sytuowani materialnie), wykształcenie ojca (najbardziej podatni są synowie ojców z wyższym i średnim wykształceniem, najmniej - z wykształceniem podstawowym) i zawód przez niego wykonywany (najwyższa wśród dzieci pracowników umysłowych średniego szczebla i prywatnych właścicieli, najniższa zaś - dzieci rolników, robotników niewykwalifikowanych, emerytów, rencistów i wykonujących prace domowe), stopień zainteresowania polityką (bardziej podatni są ci o dużych zainteresowaniach), rodzaj uznawanych autorytetów

(większa podatność uznających autorytety nieoficjalne, opozycyjne), uczestnictwo w imprezach kościelnych (bardziej podatni są uczestnicy tych imprez). W mniejszym zaś zakresie na stopień podatności mają wpływ takie cechy, jak: płeć, przynależność polityczna rodziców, stosunek do wierzeń religijnych czy przynależność organizacyjna (tab.1 aneksu).

Wnioski:

1. Młodzież szkolna wykazuje poważne zaniepokojenie swoją sytuacją społeczno-ekonomiczną. W jej rozumieniu stanowi ona główny powód młodzieżowych manifestacji, mających na celu zwrócenie uwagi dorosłego społeczeństwa na potrzebę zajęcia się jej problemami.
2. Warunkiem niezbędnym przystąpienia władz do ich rozwiązywania są - zdaniem znaczących grup młodzieży - zachowania społecznie bulwersujące. Stąd zrozumienie, a nierzadko i akceptacja zachowań ekstermalnych, niezgodnych z obowiązującym porządkiem prawnym.
3. Młodzież wolałaby ujawniać swe potrzeby i domagać się ich zaspokajania w drodze społecznie unormowanych, legalnych zachowań. W sytuacji ich braku gotowa jest jednak uciekać się również do zachowań niekonwencjonalnych.
4. Młodzież, która sama nie wykazuje zainteresowań w praktykowaniu tego typu sposobów wyrażania opinii, gotowa jest - w znacznym stopniu - akceptować powodowane determinacją zachowania swych rówieśników.
5. Najwyższy stopień przyzwolenia i własnych deklaracji uczestnictwa w demonstracjach ulicznych wykazują uczniowie liceów ogólnokształcących, zlokalizowanych w dużych ośrodkach miejskich, związani ze strukturami i wydawnictwami opozycyjnymi, dzieci rodziców legitymujących się wyższym wykształceniem, którzy wykonują bardziej samodzielne zawody, oraz osoby o rozbudzonych zainteresowaniach politycznych.

Tabela 1

Charakterystyka badanych	Odpowiedzi na pytanie: "Jaki jest Twój stosunek do demonstracji studenckich?"				Odpowiedzi na pytanie: "Gdybyś miał możliwość, czy wziął(ęś)byś udział w takiej demonstracji?"		
	zdecydo- wanie po- pieram	popieram	nie popie- ram	zdecydo- wanie nie popieram	brałem(am) już kiedyś udział	nie bra- łem(am), ale wziął (ęś)bym	nie brałem (am) i nigdy bym nie wziął(ęś)
Płeć							
Mężczyźni	40,7	24,0	12,1	3,7	7,9	48,7	42,1
Kobiety	32,4	18,2	19,7	3,6	2,2	46,6	49,2
Typ szkoły							
Liceum ogólnokształcące	47,9	16,7	14,5	2,1	8,9	56,4	33,3
Technikum	40,5	23,1	12,2	3,4	6,7	52,1	39,0
Liceum zawodowe	29,2	23,6	20,2	4,5	1,8	37,5	57,7
Zasadnicza szkoła zawodowa	30,9	20,4	17,8	4,2	2,5	44,6	51,7
Miejsce zamieszkania							
Wieś	29,3	22,6	17,2	5,2	0,8	46,7	50,9
Miasto:							
- 5-20	41,8	16,4	17,7	3,2	2,3	54,1	42,3
- 21-100	39,2	24,6	12,1	1,7	3,5	53,7	39,6
- 101-200	40,0	16,7	25,6	2,2	6,9	44,8	46,0
- ponad 500 tys. mieszkańców	45,5	16,3	11,4	2,4	27,5	27,5	45,0
Sytuacja materialna rodziny							
Dobra	31,2	22,0	20,7	4,9	4,8	41,8	52,9
Średnia	38,4	21,2	13,4	3,2	4,8	50,0	42,7
Zła	38,8	16,3	17,5	2,5	4,4	50,6	43,7
Wykształcenie ojca							
Podstawowe (i niepełne)	25,3	21,8	21,1	4,6	1,5	43,1	54,4
Zasadnicze zawodowe	33,6	22,7	16,7	3,2	3,3	46,1	48,9
Średnie (i niepełne)	45,9	18,0	15,4	3,6	5,4	52,3	40,3
Wyższe (i niepełne)	44,6	19,1	8,3	3,8	13,9	49,7	33,8
Zawód ojca							
Inteligencja (techniczna i nietechniczna)	41,3	19,2	12,5	5,8	14,3	45,7	37,1
Technicy, pracownicy umysłowi średniego szczebla	50,7	17,1	10,5	1,3	5,5	56,8	35,6
Pracownicy biurowi	30,0	30,0	10,0	0,0	0,0	55,6	44,4
Pracownicy handlu i usług	44,7	10,6	29,8	2,1	8,7	45,7	43,5
Robotnicy wykwalifikowani	31,3	26,6	14,6	3,2	4,3	49,5	44,0
Robotnicy niewykwalifikowani	34,6	17,3	16,0	6,2	1,3	42,5	55,0
Rolnicy	24,1	21,7	23,1	3,8	0,0	43,0	55,5
Prywatni właściciele	53,8	12,8	7,7	5,1	7,9	52,6	39,5
Emeryci, renciści	34,0	20,6	17,5	1,0	5,4	42,4	50,0
Osoby wykonujące prace domowe	25,0	25,0	50,0	0,0	0,0	25,0	75,0
Inne	42,1	18,9	15,8	4,2	4,4	50,0	45,6
Przynależność rodziców do PZPR							
Przynajmniej jedno z rodziców należy	36,1	23,2	18,0	5,2	3,9	46,4	48,1
Żadne nie należy	36,6	20,5	15,9	3,3	5,0	48,3	44,9
Stosunek do wierzeń i praktyk religijnych							
Wierzący i praktykujący	34,7	21,2	15,3	3,7	3,3	47,7	47,1
Wierzący, ale niepraktykujący	39,6	20,1	17,3	3,3	7,4	47,6	44,2
Niewierzący	24,5	22,4	24,5	4,1	6,3	39,6	47,9
Zainteresowanie polityką							
Duże	45,9	30,1	16,5	1,5	9,5	54,0	34,1
Średnie	37,7	22,9	16,2	3,0	4,6	51,6	42,0
Małe	32,1	17,9	16,8	5,0	3,4	43,1	52,1
Autorytety							
Nieformalne (rodzina, koledzy)	27,6	22,4	17,2	4,5	3,1	45,3	50,8
Nieoficjalne (działacze opozycyjni, wydawnictwa nieoficjalne, księża)	56,5	14,1	10,9	3,3	11,2	56,7	30,9
Formalne (nauczyciele, wydawnictwa oficjalne, działacze młodzieżowi)	24,5	23,9	22,4	3,8	1,5	37,5	58,8
Przynależność do organizacji młodzieżowych							
ZSMP	29,5	24,2	16,1	6,7	1,4	48,9	48,9
ZHP	34,7	25,3	13,7	3,2	4,4	51,6	39,6
ZMW	29,9	18,4	20,7	3,4	0,0	36,5	62,4
Samorząd szkolny	43,8	23,4	15,6	3,1	6,3	52,4	41,3
Żadna z wyżej wymienionych	40,3	18,6	14,8	3,2	6,4	49,2	42,5
Do dwóch lub więcej z wyżej wymienionych	18,1	27,6	25,0	3,4	2,6	40,4	56,1
Przynależność do organizacji katolickich							
Należy	43,6	14,8	20,1	2,7	3,6	55,4	40,3
Nie należy	35,2	21,7	15,5	3,8	5,0	46,6	46,5
Udział w imprezach kościelnych							
Bierze	41,0	20,0	15,7	2,0	3,9	55,4	39,1
Nie bierze	33,0	21,5	17,0	4,5	5,2	42,5	50,7
Zainteresowanie przemianami w kraju							
Interesuje się	37,0	22,3	16,5	2,7	4,7	48,8	44,8
Nie interesuje się	33,0	16,7	15,2	7,0	5,1	42,8	50,6

Uwaga: Zestawienie nie obejmuje odpowiedzi "trudno powiedzieć"